

УДК 159.9.018.4:37.064.2

ХОМЕНКО Євгенія Григорівна

асистент кафедри психології Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г.Короленка

ПСИХОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ВЗАЄМОДІЇ ВЧИТЕЛІВ І УЧНІВ ПІДЛІТКОВОГО ВІКУ В ПЕДАГОГІЧНОМУ ПРОЦЕСІ

У статті висвітлено поняття педагогічної взаємодії як двостороннього процесу, в якому учитель і учень – дві активні сторони – суб'єкти педагогічного процесу. За основу взято трактування педагогічного спілкування як форми навчальної взаємодії. Представлено поняття полісуб'єктності як цілісного динамічного психологічного утворення, що відображає єдність розвитку внутрішніх змістів реальних суб'єктів в сумісній діяльності. Розглянуто також варіанти феноменологічної сумісності з учителем у рамках розвиваючого навчання. В статті описані особливості учнів підліткового віку, їх ставлення до процесу навчання, до особистості педагога. Отже, розкривається суть психологічних особливостей педагогічної взаємодії учителя з підлітками як зі сторони учителя так і зі сторони учнів.

Ключові слова: педагогічна взаємодія, педагогічне спілкування, підлітковий вік, суб'єкт, полісуб'єктність, емоційний зв'язок, мотивація досягнень, дезадаптація підлітка, педагогічний такт, психологічний контакт.

Постановка проблеми. В умовах гуманізації сучасного суспільства великого значення набуває надання навчальному процесу ознак активної взаємодії педагога та учнів, у результаті якої у школярів ефективно формувалася б цілісна система наукових знань, вмінь та навичок. Завдання вчителя – створювати і підтримувати доброзичливість і взаєморозуміння. Зважаючи на те, що на сучасному етапі зміст освіти кардинально змінюється, модифікуються і форми навчальної взаємодії, зокрема й суть педагогічного спілкування. У рамках розвиваючого навчання змінюється і взаємодія учителя й учнів у навчальному процесі. Особливо гостро стоїть питання взаємодії учителів із учнями підліткового віку, адже цей вік зумовлює багато протиріч, що

позначаються й на навчальній діяльності. Зважаючи на нестійкий психологічний стан учнів підліткового віку, учителю доцільно регулювати як свій психоемоційний стан так і психоемоційний стан школярів. Адже у процесі взаємодії люди впливають одне на одного не лише тим, що вони говорять, а й як говорять і діють.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблема навчальної взаємодії учителів і учнів завжди цікавила дослідників. Серед класиків слід згадати фундаментальні дослідження Б.Ф. Ломова, О.М. Леонтьєва та В.А. Кан-Каліка, Є.І. Рогова. На необхідність розв'язання різноманітних проблеми, пов'язаних із розвитком ідеї педагогічної взаємодії, вказують сучасні українські вчені-педагоги О.В. Глузман, Т.В. Друганова, С.Т. Золотухіна, М.Б. Євтух, В.С. Курило, О.М. Микитюк, В.К. Майбородова, Н.С. Побірченко, Н.В. Пузиркова, О.А. Рацул та ін. Низка дослідників (Н.В. Єлізарова, М.И. Фрумін, Г.А. Цукерман, Е.В. Чудінова й ін.) звертається до особливостей навчальної взаємодії. Роботи закордонних авторів (Р. Селман, О. Стауфорд, М. Фландерс, М. Хаузен) розглядають взаємодію, або інтеракцію, у навчанні, виходячи з положень гуманістичної й когнітивної психології. Емоційно-комунікативну сторону навчальної взаємодії аналізують у своїх працях Е.И. Беленкіна, Л.В. Жарова, В.В. Котов, М.М. Рибаківа, М.В. Сєдова, Р.Х. Шакуров та ін. Як соціально-психологічний процес розглядають співробітництво з дітьми М.А. Вейт, Б.Г. Огаянц, О.В. Суботський. Позиція дорослого у співробітництві з підлітками представлена як прояв педагогічної творчості в роботах А.С. Белкіна, І.Д. Демакової, В.А. Кан-Каліка, М.Д. Никандрова.

Проблемою педагогічної взаємодії учителів з підлітками цікавляться такі автори, як І.А. Зімня, Г.М. Андрєєва, Г.С. Абрамова, Н.В. Ключєва, М.М. Кашапов, О.І. Власова, А.К. Маркова. Прикладні аспекти здійснення педагогічного спілкування у школі розглядають Л.М. Проколієнко, С.Н. Батракова, Т. Башинська. Міжособистісною взаємодією учителя з учнями підліткового віку у своїх працях цікавляться Т.Г. Бобченко, І. Ботіна. Сучасні дослідження взаємодії учителя

з учнями підліткового віку стосуються складностей взаємовідносин між дорослими і підлітками (Т. Драгунова), культури педагогічного спілкування (І. Зарецька), вивчення стилів роботи учителя (Р.Л. Кричевский, М.М. Рижак), значимості суб'єктів педагогічної взаємодії (Н. Бочкарева), проблем сумісної діяльності учителя і учнів у навчальній діяльності в рамках розвиваючого навчання (М.В. Камінська), вивчення джерел конфліктів між педагогами і учнями (Ю. Ангілогова). Незважаючи на те, що проблема досить добре вивчена, все ж, цікавим буде дослідити і виявити особливості взаємодії педагога з учнями підліткового віку двосторонньо – як зі сторони вчителя так і зі сторони учнів.

Постановка завдань статті. Дослідження взаємодії вчителя з підлітками у педагогічному процесі є надзвичайно важливим для змісту освіти та виховання. Велике значення для формування гармонійної особистості відіграє взаємодія підлітків з учителями. Незважаючи на зовнішні і внутрішні протиріччя, які в ній існують, підлітки відчувають потребу у спілкуванні з педагогами. Аналіз стану наукової розробки проблеми педагогічної взаємодії у психологічній літературі свідчить про те, що для того щоб педагогічна взаємодія набула ознак активної взаємодії педагогів з учнями, необхідно перебороти деяку інертність мислення та діяльності педагогів традиційної школи, застосувати такі засоби і прийоми педагогічного спілкування, що сприяли б максимальній пізнавальній активності дітей.

Отже, доцільним буде здійснити теоретичний аналіз поняття педагогічної взаємодії «учитель – учень», дослідити особливості взаємодії педагога з учнями підліткового віку, визначити особливості учнів підліткового віку, показники ефективності педагогічної взаємодії педагога з учнями підліткового віку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Термін «педагогічна взаємодія» як поняття в науковій літературі трактується неоднозначно. Що стосується педагогічного процесу, то взаємодія – процес безпосереднього чи опосередкованого впливу вчителя й учнів один на одного, який породжує їхню взаємну обумовленість і зв'язок, взаємоперехід, взаємотворчість. Взає-

модія вчителя й учнів – цілісна соціально-психологічна система, яка складається з єдності перцептивного (співсвідомість), комунікативного (спілкування) та інтерактивного (співробітництво, співтворчість) компонентів, які взаємообумовлюють один одного [4].

На думку О.І. Власової, формою навчальної взаємодії є педагогічне спілкування. Це особистісно й соціально зорієнтована взаємодія, яка створює соціально-психологічний клімат, атмосферу праці педагога й учнів, в якій розв'язуються завдання навчання і виховання [6].

Стосунки у сфері «учитель-учень» – це певна взаємодія, що спрямована на взаємне пізнання і обмін інформацією з допомогою різних засобів комунікації з метою встановлення взаємостосунків, сприятливих для сумісної діяльності [10].

І.А. Зімяня, трактує схему навчальної взаємодії як двохсторонню суб'єкт-суб'єктну взаємодію ($S_1 - S_2$), де S_1 – учитель, S_2 – учень. Навчальна взаємодія учня (підлітка) і учителя, входить в більш складну систему взаємодій в освітньому процесі (взаємодіє з системою «сім'я» і з системою «суспільство»). Всі ці зв'язки переносяться на навчально-виховний процес безпосередньо в класі в більшій чи меншій мірі. Це виражається у ставленні учня до навчання, учителів, школи, що, у свою чергу, і є проекцією системи їхніх цінностей на характер навчальної діяльності [8].

У свою чергу, І. Вачков, аналізуючи взаємодія педагога з учнем, описує поняття полісуб'єктності. Під суб'єктом розуміється людина на вищому рівні активності, цілісності, автономності, це всеохоплююче поняття, що узагальнено розкриває єдність усіх якостей людини – природних, соціальних, суспільних, індивідуальних. Але властивості суб'єктності можуть бути віднесені не лише до людини, але й до спільності людей. Така спільність і виступає як полісуб'єктність – цілісного динамічного психологічного утворення, що виражає феномен єдності розвитку внутрішніх змістів реальних суб'єктів, що знаходяться в суб'єктних відношеннях і об'єднані сумісною творчою діяльністю. Важливою характеристикою полісуб'єктності є здатність до

активності, дієвості, інтеграції, здатності бути єдиним цілим по відношенню до процесу саморозвитку, тобто здатність бути суб'єктом [5].

Вивчаючи взаємодію учителя з учнями підліткового віку, безумовно, слід враховувати особливості цього періоду життя людини. Так званий «перехідний період» – надзвичайно складний етап психічного розвитку. Загальна неврівноваженість підлітка, роздратованість, перепади настрою спричинені перебудовою організму. Анатомо-фізіологічні зміни породжують психологічні новоутворення: відчуття дорослості, прагнення до незалежності, потребу в самоствердженні й самовизначенні (щодо статусу в сім'ї, у колективі ровесників, схильностей і професійних інтересів тощо) [2, 11, 12].

З одного боку, за рівнем та особливостями психічного розвитку підлітки ще не розпрощалися з дитинством; з іншого – вони вже стоять на порозі дорослого життя, і в їхній поведінці реально виражається спрямованість на дорослі форми взаємин та поведінки.

Слід зазначити, що важливим психічним новоутворенням підліткового віку є розвиток довільності всіх психічних процесів, спричинений передусім новими, значно вищими вимогами навчальної діяльності. Також у підлітковому віці відбувається розвиток здібностей, процесів мислення, що призводить до росту свідомості, уяви, суджень та інтуїції. У цей час відбувається активне накопичення знань, які відкривають ряд питань і проблем, що як збагачують так і ускладнюють життя підлітка. Ж. Піаже, охарактеризував абстрактне мислення підлітків як ознаку заключної стадії когнітивного розвитку. Згідно з теорією розвитку Ж. Піаже підлітки використовують свої когнітивні уміння, що розвиваються у процесі інтелектуальних і моральних пошуків по відношенню до них самих, до їх сімей, і до оточення в цілому. Завдяки новим поліпшеним когнітивним навичкам вони значно розширюють межі свого мислення і збагачують його зміст. Тобто важливим аспектом формального операційного мислення є здатність аналізувати свої мисленнєві процеси [12].

Особливістю мислення у підлітковому віці є здатність до моделювання різноманітних ситуацій, оперування різноманітними гіпотезами у вирішенні поставлених завдань. Утім, теоретичне усвідомлення дійсності найчастіше випереджає її практичне пізнання, тому в життєвих ситуаціях підлітки часто не знають як поводитися, а відчуття власної дорослості заважає звертатися за порадами до дорослих [2].

Так, на думку І.С. Кона, для особистісного зростання підлітка особливої значущості набувають отримані в процесі учіння знання. Вони стають тією цінністю, яка забезпечує розширення кругозору, що дозволяє зайняти певний статус серед однолітків. Засвоюючи життєвий досвід близьких людей, підліток починає добре орієнтуватись у довкіллі. Вперше у перехідному віці виявляється самостійна спрямованість на пошук нових знань: разом із однолітками підліток їздить на художні і технічні виставки, у музеї, ходить у театри, відвідує гуртки технічної творчості, мандрує [11].

У зв'язку з потребою підлітків у визнанні та самоповазі оцінки вчителя мають велике значення для формування мотивації учіння. Учні надають великого значення саме оцінкам. Це адаптація до системи навчання, що сформувалася, де контроль значною мірою залишився своєю основною функцією. Образ себе як учня й самооцінка складаються у підлітка під впливом контролю за його навчанням, стають ніби дзеркалом для розуміння ставлення оточуючих до себе [7].

На думку І.А. Зімньої, прагнення у підлітків до винятковості входить до мотивації досягнення, проявляючись у таких її складових, як «нагорода», «успіх». Навчальна мотивація як єдність пізнавальної мотивації і мотивації досягнення виражається у підлітка через призму вузько особистих значимих і реально діючих мотивів групового, соціального буття. Також можна зазначити, що підліток, як суб'єкт навчальної діяльності специфічний не лише своєю мотивацією, позицією, ставленням, «Я»-концепцією, але і місцем у житті на відрізок безперервної, багатоступеневої освіти. Саме у підлітковому віці змінюються внутрішня позиція у ставленні до школи і учіння. У цьому віці вини-

кають нові мотиви учіння: бажання бути освіченим, прагнення влаштуватися у майбутньому житті, подальше навчання, прагнення до самоствердження і самовдосконалення, необхідність виконувати вимоги батьків [8].

На думку А.В. Мудрика, характер взаємовідносин із учителями і суб'єктивне ставлення до них змінюється протягом підліткового віку. Якщо провідним мотивом взаємин і спілкування молодших підлітків є прагнення отримати підтримку, захоплення вчителя за поведінку чи навчання, то у середньому підлітковому віці виникає прагнення до особистого спілкування з вчителем. Із роками підлітків все більше хвилюють особистісні та професійні якості педагога. При цьому професійні якості педагогів у цілому задовольняють підлітків, а особистісні не завжди. Незадоволеність особистісними якостями вчителів сприймається ними частіше як проблема «справедливості» вчителя. Помітно, що з віком складається ситуація нарощування потреби в особистісному спілкуванні підлітків з педагогами і – неможливість її задовольнити [12].

Однією з основ педагогічної взаємодії учнів і учителів є наявність в останніх педагогічного такту. Він є мірою спілкування педагога з дітьми в найрізноманітніших сферах навчання і виховання. Сутність його полягає в умінні вибрати підхід до дитини, спосіб взаємин. К.Д. Ушинський вважав, що педагогічний такт – це такт психологічний, спосіб впливу на інших, який людина пережила сама й через те вміє поставити себе на місце того, на кого вона впливає. Тому, учителям потрібно спостерігати власні переживання, аналізувати їх, регулювати свої почуття, бо це шлях до розвитку педагогічного такту [6].

У взаєминах із учнями педагог повинен зважати на вікові та індивідуальні особливості психічного і фізичного розвитку дітей, схильність їх до наслідування і навіювання, на характер їх звичок, стан здоров'я, умови життя. Підлітковий вік потребує особливо великої уваги і продуманості змісту і форми взаємодії учителя з школярами. У цьому віці найчастіше виникають конфлікти учителів з учнями. Це зумовлюється не лише

такими віковими особливостями духовного розвитку підлітків, як зростання, порівнюючи з молодшими школярами, немотивованих вчинків, негативізму, бравади, прагнення бути схожими на дорослих, а й тим, що деяка частина вчителів не виявляє необхідної гнучкості у своїх стосунках з учнями середніх класів, не зважає на особливості їхнього фізичного і психічного розвитку. Статева диференціація, що відбувається у цьому віці, значно зрослий розумовий розвиток і досвід учнів, значні зміни в їхньому соціальному стані потребують особливої чутливості до вчинків підлітків-хлопчиків і дівчаток, диференціації стратегії і тактики у взаєминах з ними [11].

Як зазначає Камінська М.В., у рамках розвиваючого навчання ефективна взаємодія учителя з учнем залежить від їхньої феноменологічної сумісності. Так, Г.А. Цукерман, вбачає в цім понятті побудову учителем і учнем спільного предмету; через особливу роль педагога – спрямування орієнтації учня на практичну дію. Г.Ю. Ксензова, сумісність описує як ситуацію, в якій учень вчиться сам, а учитель здійснює всесторій контроль – мотивує, організовує, консультує. Зміст сумісної дії вчителя й учня передбачає окрему педагогічну дію, що сприяє впливу на дії учня не санкціонуючим а ініціюючим способом. Учитель діє в якості модератора групової роботи і дискусії, а також фасилітатора ініціативи учнів, їх довірчого і «безпечного» спілкування на уроці [9].

Однією з особливостей взаємодії учителя і учнями-підлітками є вплив диференційованих стосунків з вчителями на шкільну дезадаптацію підлітка. Подібно батькам вчитель має в свідомості підлітка ряд функцій: заміна батьків; влада, що керується покараннями й заохоченнями; авторитетне джерело знання в певній області, старший товариш і друг [13].

Іншою особливістю взаємодії підлітків із учителями є підвищення вимог до педагога з боку підлітка. Так, в образі «ідеального вчителя» на перший план виходять його індивідуальні якості – здатність до розуміння, емоційної підтримки. На другому місці стає професіональна компетентність, рівень знань і якість викладання. На третьому місці – вміння справедливо

розпоряджатися владою. Звичайно не всім вчителям притаманна гармонійна сукупність якостей, звідси – диференціація вчителів і самих стосунків з ними, виникнення різноманітних конфліктів [11].

До особливостей стосунків із вчителем також можна віднести особливий емоційний зв'язок у спілкуванні. Необхідно зазначити, що нерідко зустрічаються випадки прив'язаності до улюбленого вчителя у формі пристрасного захоплення чи відданості. Але прив'язаностей не може бути багато, у більшості підлітків тісний емоційний зв'язок існує з одним чи двома учителями, і з віком ці відносини стають все більш вибірковыми [1].

Ще однією особливістю у взаємовідносинах підлітка з учителем є існування перешкод, що заважають взаєморозумінню учня і педагога. На думку В.Д. Менделевича, головною перешкодою являється абсолютизація рольових відносин, наївно-бюрократична «школа» й «навчанняцентризм», за якими приховуються низький рівень підготовки педагогів, небажання, а часом і страх побачити в своїх учнях особистість. Необхідно зазначити, що особистісний підхід – це не просто врахування індивідуальних особливостей учнів. Це послідовне, природне і щире в усьому ставлення до учня як до особистості, як до відповідальної і самостійної людини [13].

Серед показників, що безпосередньо впливають на навчальну успішність учнів, є психологічний контакт. Психологічний контакт виникає в результаті спільності психологічних станів людей, викликаних їхнім взаєморозумінням і пов'язаний із зацікавленістю з обох сторін (учителя і учня) та довірою один до одного.

На думку Г.М. Андрєєвої, психологічний контакт – це умова й наслідок продуктивної взаємодії його суб'єктів, що підвищує ефективність цього процесу й результату. Контакт усвідомлюється і переживається суб'єктами як позитивний фактор, що підкріплює взаємодію. В умовах контакту найбільш повно проявляються всі особистісні властивості суб'єктів взаємодії, сам факт його встановлення приносить їм інтелектуальне і емоційне задоволення. Отже, внутрішніми механізмами контакту

являються: інтелектуальне і емоційне співпереживання, спільна мисленнєва дія, спільна діяльність [3].

В основі емоційного співпереживання лежить психічне явище «зараження», механізм якого розглядається в соціальній психології як спосіб інтеграції групової діяльності. Емоційне співпереживання суб'єктів навчальної взаємодії розглядається і як фоновий та як основний механізм контакту [1].

Мисленнєва спільна діяльність визначається включеністю обох сторін в одну й ту саму активність, а також спрямованістю на розв'язання певних мисленнєвих задач. Механізм інтелектуальної співдії обумовлюється однаковою інтелектуальною діяльністю суб'єктів взаємодії – учителя і учнів.

Внутрішньою умовою виникнення контакту між сторонами, що взаємодіють являється виявлення щирої, справжньої поваги один до одного, емпатійність і толерантність.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Отже, педагогічна взаємодія учителя з учнями підліткового віку є надзвичайно важливою не лише для якості навчання, але і для гармонійного й цілісного розвитку особистості у підлітковому віці. Педагогічна взаємодія на сучасному етапі трактується як двохстороння суб'єкт-суб'єктна взаємодія, цілісна соціально-психологічна система, яка проявляється у педагогічному спілкуванні.

Аналізуючи психологічні характеристики учнів підліткового віку було виявлено, що анатомофізіологічні зміни, протиріччя даного вікового періоду, виникаюча криза великою мірою впливають і на навчальну діяльність учнів. А саме – учні підліткового віку є більш вразливими до критики, спостерігається зниження продуктивності навчальної діяльності. Завданням вчителя стає не лише передача знань і вмінь, а врегулювання психологічного стану дитини і створення максимально комфортних психологічних умов для її розвитку.

Розглядаючи ж безпосередньо взаємодію учителя й учнів підліткового віку, нами було виявлено такі особливості. Однією з них є підвищення вимог до учителя з боку підлітка. Для учнів підліткового віку важливим є високі професійні та індивідуальні

якості учителя. Іншою особливістю можна виділити особливий емоційний зв'язок у спілкуванні між підлітками і вчителем. У взаємодії з учнями педагог повинен зважати на вікові та індивідуальні особливості психічного і фізичного розвитку дітей, схильність їх до наслідування і навіювання, на характер їхніх звичок, стан здоров'я, умови життя, а також особистісні новоутворення, що виражають тенденцію підлітків до самореалізації та самоствердження.

Список використаних джерел

1. Абрамова Г.С. Некоторые особенности педагогического общения с подростками / Галина Сергеевна Абрамова // Вопросы психологии. – 1988. – № 2. – С. 96-99.
2. Алексеенко Т. Учитель – батьки – діти: пошук шляхів порозуміння / Т. Алексеенко // Шкільний світ. – 2005. – №1. – С. 1–15.
3. Андреева Г.М. Социальная психология. / Галина Михайловна Андреева – М. : МГУ, 1980. – С. 89-108.
4. Башинська Т. Взаємодія вчителя й учнів у навчально-виховному процесі як педагогічна проблема / Т. Башинська // Початкова школа. – 2004. – №12. – С. 55-58.
5. Вачков И. Типология отношений «Учитель – ученик» / И. Вачков // Відкритий урок: розробки, технології, досвід. – 2005. – №7-8. – С. 21-24.
6. Власова О.І. Педагогічна психологія / Олена Іванівна Власова: Навч. посібник – К. : Либідь, 2005. – 400 с.
7. Драгунова Т. В. Взрослый и подросток: трудности взаимоотношений / Т.В. Драгунова // Семья и школа. – 1974. – №3. – С. 16-19.
8. Зимняя И.А. Педагогическая психология. / Ирина Алексеевна Зимняя: Учебник для вузов. Изд. Второе, доп., испр. И перераб. – М. : Логос, 2000. – 384 с.
9. Каминская М.В. Проблема совместной деятельности учителя и ученика в теории учебной деятельности и практике развивающего обучения / М.В. Каминская // Психологическая наука и образование. – 2006. – №3. – С. 54-64.
10. Кан-Калик В.А. Основы профессионально-педагогического общения. / Виктор Абрамович Как-Калик: – Грозный : Чечено-Ингушский государственный университет им. Л.Н. Толстого, 1979. – 138 с.

11. Кон И.С. Психология ранней юности / Игорь Семенович Кон: Кн. для учителя. – М. : Просвещение, 1989. – 255 с.

12. Мудрик А. В. Самые трудные годы / Анатолий Викторочич Мудрик – М. : Знание, 1992. – 230 с.

13. Менделевич В.Д. Клиническая и медицинская психология / Владимир Давыдович Менделевич. - 5-е изд. – М. : МЕДпресс-информ, 2005. – 432 с.

Е. Г. Хоменко

ПСИХОЛОГИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ УЧИТЕЛЕЙ И УЧЕНИКОВ ПОДРОСТКОВОГО ВОЗРАСТА В ПЕДАГОГИЧЕСКОМ ПРОЦЕССЕ

В статье представлено понятие педагогического взаимодействия как двустороннего процесса, в котором учитель и ученик – две активных стороны – субъекты педагогического процесса. За основу взята трактовка педагогического общения как формы учебного взаимодействия. Представлено понятие полисубъектности, как целостного динамического психологического образования, которое отображает единство развития внутренних смыслов реальных субъектов в совместной деятельности. Рассмотрены также варианты феноменологической совместимости с учителем в рамках развивающего обучения. В статье описаны особенности учеников подросткового возраста, их отношение к процессу учебы, к личности педагога. Следовательно, раскрывается суть психологических особенностей педагогического взаимодействия учителя с подростками как со стороны учителя так и со стороны учеников.

Ключевые слова: педагогическое взаимодействие, педагогическое общение, подростковый возраст, субъект, полисубъектность, эмоциональная связь, мотивация достижений, дезадаптация подростка, педагогический такт, психологический контакт.

Y. Khomenko

PSYCHOLOGICAL ANALYSIS OF CO-OPERATION OF TEACHERS AND STUDENTS-TEENS IN PEDAGOGICAL PROCESS

In the article the concept of pedagogical interaction as two-way process in which teacher and student - two active parties – subjects of pedagogical process. For basis interpretation of pedagogical intercourse as forms of educational co-operation is taken. The concept of polisubjects is

presented, as integral dynamic psychological education which represents unity of development of internal senses of the real subjects in joint activity. The variants of fenomenological compatibility are considered also with a teacher within the framework of the developing teaching. In the article the features of students of teens, their attitude, are described toward the process of studies, to personality of teacher. Consequently, essence of psychological features of pedagogical co-operation of teacher opens up with teenagers as from the side of teacher so from the side of students.

Key words: *pedagogical co-operation, pedagogical communication, adolescence, emotional connection, subject, polisubject, achievement motivation, disadaptation teenager, pedagogical tact, psychological contact.*

Надійшла до редакції 21.03.2013 р.